

APKOPOJUMS

Valsts un reģionu politikas plānošanas dokumentu sociālās iekļaušanas un sociālo pakalpojumu jomā apkopojumu kopsavilkums.

Projekta „Biedrības „Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi” administratīvās kapacitātes stiprināšana līdzdalības veicināšanai lēmumu pieņemšanā sociālās iekļaušanas jomā”. (Līguma identif. nr. 1DP/1.5.2.2.2./10/APIA/SIF/021/18) ietvaros

Autors : Andra Damberga

Rīgā, 2010.g. decembrī

Šis „APKOPOJUMS. Valsts un reģionu politikas plānošanas dokumentu sociālās iekļaušanas un sociālo pakalpojumu jomā apkopojumu kopsavilkums” ir veidots ar Eiropas Savienības Eiropas Sociālā fonda finansiālu atbalstu. Par materiāla „APKOPOJUMS. Valsts un reģionu politikas plānošanas dokumentu sociālās iekļaušanas un sociālo pakalpojumu jomā apkopojumu kopsavilkums” saturu atbild biedrība „Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi”.

93% no Projekta finansē Eiropas Savienība ar Eiropas Sociālā fonda starpniecību. Apakšaktivitāti administrē Valsts kanceleja sadarbībā ar Sabiedrības integrācijas fondu.

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

EIROPAS SAVIENĪBA

Ievads

Politikas plānošana ir noteiktā kārtībā izpildvaras līmenī izstrādāti priekšlikumi un pasākumi sociāli ekonomisko problēmu risināšanai, politiskajās vadlīnijās noteikto mērķu un attīstības prioritāšu sasniegšanai un to ietekmes izvērtēšanai, kas strukturētā veidā ietverti politikas plānošanas dokumentos. Politikas plānošanas mērķis ir skaidri, strukturēti un saprotami apkopot informāciju par situāciju un problēmām konkrētā jomā, kā arī noteikt attiecīgās jomas turpmāko attīstību vai identificēto problēmu risinājumu.

Pašlaik politika (gan nozaru, gan starpnozaru griezumā) Latvijā tiek plānota ilgtermiņā (līdz 25 gadiem), vidējā termiņā (līdz septiņiem gadiem) un īstermiņā (līdz trim gadiem).

Hierarhiski augstākais ilgtermiņa attīstības plānošanas dokuments Latvijā ir „Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam”.

Nacionālais attīstības plāns ir hierarhiski augstākais vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments, kas apstiprināts Ministru kabinetā 2006.gada 4.jūlijā.

Katram no plānošanas dokumentiem ir savas funkcijas un loma kopējā politikas plānošanas sistēmā. Tā programma ir vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments, ko izstrādā noteikta mērķa sasniegšanai un kurā nosaka rīcības virzienus, galvenos uzdevumus un sasniedzamos rezultātus. Programmā attēlo tās saistīti ar citiem attīstības plānošanas dokumentiem, izvirza un īsi paskaidro sasniedzamos mērķus, definē rīcības virzienus un sasniedzamos rezultātus mērķa sasniegšanai, kā arī attēlo turpmākās rīcības plānojumu ceturkšņu robežās. Savukārt plāns ir īstermiņa rīcības politikas plānošanas dokuments, ko izstrādā politikas ieviešanai noteiktā jomā, kas ietver konkrētu pasākumu kopumu atbalstītu politikas pamatnostādņu vai programmas īstenošanai vai dotā uzdevuma izpildei. Plānā izvirza īstermiņa mērķus un prognozē darbības rezultātus, galvenokārt koncentrējoties uz nepieciešamo pasākumu ieviešanas laika, finansējuma un institucionālajiem aspektiem.

Veicot dokumentu apkopojumu sociālās iekļaušanas un sociālo pakalpojumu jomā ir aplūkoti gan nacionāla, gan reģionāla līmeņa, ilgtermiņa, vidēja termiņa un īstermiņa plānošanas dokumenti.

Kopsavilkumā ir apkopoti sekojoši **nacionālā līmeņa** ilgtermiņa, vidēja termiņa un īstermiņa plānošanas dokumenti:

- **ilgtermiņa** (līdz 25 gadiem) plānošanas dokuments „Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam (apstiprināta Saeimā 10.jūnijā 2010.gadā)”;
- **vidēja termiņa** (līdz 7 gadiem) plānošanas dokuments „Nacionālās attīstības plāns 2007. – 2013.gadam”;
- **vidēja termiņa** plānošanas dokuments „Programma sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu attīstībai personām ar garīga rakstura traucējumiem 2009.- 2013.gadam”;
- „Rīcības plāns invaliditātes un tās izraisīto seku mazināšanas politikas pamatnostādņu īstenošanai 2005 – 2015. gadam”;
- „Ziņojums par nacionālo sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas stratēģiju 2008.-2010.gadam.”

Kopsavilkumā ir apkopoti sekojoši Rīgas, Kurzemes, Vidzemes, Zemgales un Latgales plānošanas reģionu dokumenti, kuros ir ietverti jautājumi saistībā ar sociālo iekļaušanu un sociālajiem pakalpojumiem cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem:

- Rīgas plānošanas reģiona sociālo pakalpojumu attīstības programma alternatīviem sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi 2010. - 2016.gadam;
- Rīgas ilgtermiņa attīstības stratēģija līdz 2025. gadam „Rīga – iespēja ikvienam!”;
- Rīgas reģiona attīstības programma 2005.-2011.gadam;
- Latgales programma 2010-2017;
- Latgales reģiona attīstības programmas kopsavilkums. Latgales reģiona attīstības vīzija 2020. gadā;
- Latgales plānošanas reģiona sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010. - 2017. gadam;
- Vidzemes plānošanas reģiona attīstības programma (2007.-2013.) I un II daļa;
- Vidzemes reģiona alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programma (2010. – 2017.);
- Zemgales plānošanas reģiona attīstības programma 2008.–2014.gadam;
- Sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010.–2016. gadam Zemgales reģionā;
- Kurzemes plānošanas reģiona sociālo pakalpojumu Attīstības programma 2011. - 2018.gadam;
- Kurzemes reģiona attīstības stratēģija 2.projekts (2004. gada janvāris).

Nacionālā līmeņa dokumentu apkopojuma kopsavilkums.

Latvijas ilgtspējas attīstības stratēģija līdz 2030. Gadam

Stratēģija uzsver, ka ilgtspējības modelis ir atbilde uz šodienas pasaules globālajiem izaicinājumiem. Tā ietvaros vienīgā iespēja veiksmīgi atbildēt uz globālajiem izaicinājumiem ir veidot tādu attīstības politiku, kur būtu līdzsvarā nepieciešamība veicināt ekonomisko izaugsmi, uzlabot ikviena sabiedrības locekļa dzīves kvalitāti, nepieciešamība nodrošināt sociālo saliedētību un drošību, ka arī nepieciešamība nosargāt ekoloģisko vidi nākamajām paaudzēm. Tiek uzsvērts, ka vides, sociālie un ekonomiskie jautājumi ir savstarpēji cieši saistīti un jārisina vienoti, neatrauti cits no cita.

Stratēģiskie principi: līdzdalība, jaunrade, tolerance un sadarbībai. Visiem šiem principiem ir būtiska nozīme cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem sociālās iekļaušanas un dzīves kvalitātes nodrošinājumam atbilstoši vispārējam līmenim.

Kā viens no stratēģiskiem principiem ir atzīmēta tolerance, kas paredz visu veidu sociālās atstumtības un diskriminācijas mazināšanu, ieskaitot ienākumu nevienlīdzību, kas ir īpaši uzsverams attiecībā uz cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem un ģimenēm, kuras ikdienā sniedz atbalstu tuviniekiem ar funkcionāliem traucējumiem.

Ņemot vērā to, ka cilvēku skaits Latvijā samazinās un vienlaikus sabiedrība noveco, kā mērķis tiek atzīmēts: nesamazināt cilvēkkapitāla bāzes vērtību un palielināt tā produktivitāti. Investīcijas cilvēkkapitālā ir prioritārs ilgtermiņa uzdevums, lai nodrošinātu visa potenciāla cilvēkresursa, jo īpaši nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupu, līdzdalību darba tirgū, uzlabotu veselības, sociālās aprūpes un sociālās drošības, kā arī mūžizglītības sistēmu pakalpojumus un efektivitāti.

Nodarbinātības programmas darbaspēka līdzdalības palielināšanai ir jāietver attālināta un nepilna darba laika shēmu izmantošana un elastīgas nodarbinātības sistēmas ieviešana uzņēmumos un organizācijās. Tam ir būtiska loma radošas ekonomikas, darba un ģimenes dzīves saskaņošanas kontekstā un cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem iesaistīšanai darba tirgū. Tas veicinātu aktīvas darba tirgus politikas attīstību un radītu iespēju darba tirgū iesaistīties arī sociālās atstumtības riskam pakļautajām grupām un tiekties uz pilnīgu nodarbinātību.

Ir uzsvērtā sociālo uzņēmumu izveidošanas un atbalsts sociālā biznesa attīstībai nepieciešamība, kaut arī tā nav tieši saistīta ar cilvēkiem, kuriem ir funkcionāli traucējumi. Sociālie uzņēmumi varētu nodrošināt iespējami plašu pakalpojumu klāstu. Līdzīgu atbalstu varētu sniegt nevalstiskās organizācijas, veicinot sociālās integrācijas aktivitātes.

Minēti individuālie sociālās aprūpes budžeti: Izstrādāt un pakāpeniski ieviest šādu budžetu (kontu, programmu) pilotprojektu.

Darba tirgus pieejamība un diskriminācijas mazināšana – jānodrošina pilnvērtīga Latvijas cilvēkkapitāla izmantošana, samazinot visu veidu diskrimināciju darba tirgū – arī diskrimināciju pret cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem. Akcentēta neformālā diskriminācija. Jāsniedz gan morāls, gan praktisks atbalsts uzņēmumiem un nevalstiskajām organizācijām, kas īsteno diskriminācijas novēršanas pasākumus. Īpaši efektīvi šādu atbalstu var sniegt tieši pašvaldības un nevalstiskas organizācijas.

Nepieciešama sabiedrības informēšana par sociālo dažādību, lai stiprinātu toleranci un mazinātu diskriminācijas gadījumu biežumu arī pret cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem.

Regulāri jāveic nabadzības risku un struktūras analīze, sociālās programmas jāpiemēro specifisku nabadzības un sociālās atstumtības riska grupu vajadzībām, lai pēc iespējas mērķtiecīgāk un precīzāk izmantotu valsts resursus. Tiek atzīts, ka cilvēki ar funkcionāliem traucējumiem ir viena no viskritiskākajām nabadzības un sociālās atstumtības riska grupas šobrīd un tuvākajā nākotnē.

Stratēģijā ir atsevišķi izdalīta vides un informācijas pieejamība cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem. Saskaņā ar Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām valstij ir jāveic atbilstoši pasākumi, lai personas ar funkcionāliem traucējumiem varētu dzīvot neatkarīgi un pilnvērtīgi, vienlīdzīgi ar citiem realizējot sevi visās dzīves jomas. Lai apmierinātu personu ar funkcionāliem traucējumiem vajadzības, pakāpeniski jānodrošina universāla dizaina preču, kā arī tādu pakalpojumu, ierīču un objektu pieejamība, kam nepieciešama pēc iespējas mazāka pielāgošana un viszemākās izmaksas.

Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā: Latvijas izglītības politika joprojām ir nepietiekami iekļaujoša attiecībā pret cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem. Pozitīvie piemēri ir drīzāk izņēmums, nevis sistemātiski īstenotas valsts politikas rezultāts. Bērni ar funkcionāliem traucējumiem pārsvarā tiek izglītoti no parējās vides nošķirtās internātskolās, un viņu iespējas iegūt nepieciešamas prasmes sekmīgai patstāvīgai dzīvei ir ierobežotas. 21. gadsimta izglītības sistēmas mērķis ir attīstīt cilvēkus ar funkcionāliem traucējumiem spēju nepārtraukti mācīties un apgūt jaunievedumus. *Analīzē būtu svarīgi uzsvērt visu veidu un smaguma pakāpju invaliditāti un būtiskākā segregācija izglītības sistēmā ir attiecībā uz cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem un smagiem/kombinētiem funkciju traucējumiem.*

Stratēģijā ir noteikti **prioritārie ilgtermiņa rīcības virzieni.**

Izglītības pieejamība un pārmaiņas izglītības procesa organizācija: Īpašs uzsvars jāliek uz pirmsskolas izglītību, jo mērķtiecīgi investējot pirmsskolas vecuma bērnu izglītošanā un audzināšanā, ir daudz labāki skolēnu panākumi un lielāka sociālā vienlīdzība. Palielinoties vecāku noslodzei darba tirgū, ir jāveido daudzveidīgs, kvalitatīvs un visiem pieejams pirmsskolas un bērnu aprūpes pakalpojumu piedāvājums. Pirmsskolas finansējums ir jānodrošina pietiekamā apjomā, dažādojot finansēšanas mehānismus, vienlaikus garantējot pirmsskolas pieejamību ģimenēm sociāli un ekonomiski atstumtajās grupās. *Bērni ar funkcionāliem traucējumiem šeit netiek īpaši uzsvērti, kaut arī šai mērķa grupai barjeras nerada tikai finansiālie aspekti.*

Sakaru, masu mediju un datu pārraides pieejamības nodrošināšana: Jebkurai mājsaimniecībai ir jābūt pieejamam augstas kvalitātes interneta pieslēgumam par samērīgu pakalpojuma izmantošanas cenu, neatkarīgi no izmantojamas tehnoloģijas. *Nav nekas par tām grupām, kur interneta izmantošanai ir nepieciešamas palīgtehnoloģijas.*

Pilsētvides attīstība: Jāveic pasākumi pilsētas publiskas infrastruktūras sakārtošanai, mobilitātes sekmēšanai starp dažādām pilsētas daļām un piepilsētu, t.sk. iedzīvotājiem ar kustību traucējumiem.

Integrēta un ilgtspējīga teritoriju attīstības plānošana un īstenošana: katrai pilsētai ir jāfokussējas uz savam priekšrocībām un jāveic pasākumi fiziskas, ekonomiskas un sociālās infrastruktūras un pakalpojumu attīstībai, lai to panāktu, ir jānodrošina arī nozaru attīstības prioritāšu savstarpējā koordinācija un sasaiste ar teritoriju attīstības prioritātēm, apvienojot fiziskos, sociālos, infrastruktūras, kultūras un vides aspektus, ka arī paredzot ietekmi uz apkārtējām teritorijām.

Sabiedrības līdzdalība politikas veidošanā: Politikas un sabiedrisko pakalpojumu projektu veidotājiem ir savlaicīgi jāidentificē sabiedrības grupas, uz kurām attiecīgais projekts attiecas, tas jāuzrunā un jāiesaista diskusija. Katrai mērķauditorijai jāizmanto piemērotākie līdzekļi un jānodrošina atgriezeniskā saite, informējot sabiedrību par to, kas ticis ņemts vērā un kas ne.

Pilsoniska izglītība un sociālā integrācija: Izglītošana par sociālo dažādību. Rīkojot seminārus un kursus, ir jāvairo sabiedrības informētība par sociālo dažādību. Ļoti būtiski ir izglītēt valsts pārvaldē strādājošos, īpaši augstākā un vidējā līmeņa vadītājus, kā arī darbiniekus, kuri strādā tiešā saskarsmē ar klientiem, par dažādu sociālo grupu esamību, situācijām un vajadzībām.

Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007 – 2013. Gadam

Nacionālās attīstības plāns ir plānošanas „jumta” dokuments, kas nosaka prioritāros valsts attīstības virzienus. Visās plāna daļās ir norādīts, ka nepieciešams ņemt vērā arī cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem vajadzības, tajā skaitā – attīstot sociālos pakalpojumus.

Plānošanas dokumenta uzdevums nav bijis detalizēti pievērsties tā mērķa grupu vajadzību analīzei, detalizēti nav analizēta nevienas mērķa grupas situācija. Tā kā lietotā terminoloģija ir ļoti plaša, tā ļauj ietvert arī cilvēkus ar funkcionāliem traucējumiem. Dokuments izglītības, nodarbinātības, pakalpojumu pieejamības un dzīves vides attīstības jomās nosaka, ka jārada apstākļi, kuros no valsts politikas iegūst arī:

- sociālās atstumtības riskam pakļautās iedzīvotāju grupas;
- personas ar speciālām vajadzībām;
- sociālās grupas ar ierobežotām iespējām izglītības apgūvē;
- bērni un jaunieši ar speciālām vajadzībām;

- cilvēki ar īpašām vajadzībām;
- sociāli mazaizsargātās grupas..

Dokuments neanalizē esošos un plānotos sociālos pakalpojumus minētajām grupām, bet tikai nosaka pamatprincipus – ka tiem ir jābūt pieejamiem dzīves vidē un atbilstoši šo grupu vajadzībām.

Dokuments kā izaugsmes mērķi nosaka – cilvēka dzīves kvalitātes pieaugumu **un definē dzīves kvalitāti**: **Dzīves kvalitāte** ir komplekss sociāls, ekonomisks, politisks jēdziens, kas aptver plašu valsts iedzīvotāju dzīves apstākļu kopumu. To raksturo gan indivīdam pieejamais patēriņa līmenis, gan sociālo pakalpojumu klāsts un kvalitāte, kā arī iespēja iegūt izglītību, dzīvot ilgu un veselīgu mūžu, piedalīties valsts politiskajā dzīvē, kā arī jēlcāda veida diskriminācijas dzimuma, etniskās piederības, rases, reliģijas, invaliditātes, seksuālās orientācijas un vecuma dēļ izskaušana, tādejādi radot indivīdam iespējas realizēt savu potenciālu sabiedrības labklājības veidošanas procesā. Tātad dzīves kvalitāti nosaka valsts dabas, ekonomiskā, sociālā, un politiskā vide, kuru var raksturot ar dažādiem rādītājiem.

1. Izglītots un radošs cilvēks

Valsts uzdevums ir nodrošināt ikvienam cilvēkam vispārējās pamata un vidējās izglītības, kvalitatīvas augstākās un profesionālās izglītības iespējas, kā arī piekļuvi pirmsskolas izglītībai visos Latvijas reģionos.

1.1.Kvalitatīva un pieejama pirmsskolas un pamatizglītība, obligāta vidējā un konkurētspējīga augstākā izglītība. **Risināmie uzdevumi**: nodrošināt personām ar speciālām vajadzībām izglītības pieejamību visos tās veidos un pakāpēs;

1.2.Darbspēka sagatavošana atbilstoši darba tirgus pieprasījumam. **Risināmie uzdevumi**: nodrošināt atbalstu sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupu iekļaušanas darba tirgū veicināšanai.

1.3.Mūžizglītība cilvēka radoša potenciāla un dzīves kvalitātes izaugsmei. **Risināmie uzdevumi**: attīstīt formālās un neformālās, tai skaitā pamata prasmju un profesionālās, izglītības piedāvājumu iedzīvotājiem ar zemu izglītības līmeni, sociālām grupām ar ierobežotām iespējām izglītības apgūvē.

1.4. Izglītības un infrastruktūras modernizācija. **Risināmie uzdevumi**:

(1) universitāšu, augstskolu un koledžu ēku atjaunošana/jaunbūves(studiju un zinātniskā darba telpas), pieejas nodrošināšana personām ar funkcionālajiem traucējumiem;

(2) iekārtu, piederumu, aprīkojuma, tehnoloģiju iegāde, modernizēšana un uzstādīšana augstākās izglītības iestādēs, tajā skaitā tādu, kas nodrošina izglītības programmu apgūšanas iespējas arī personām ar funkcionāliem traucējumiem;

(3) visu līmeņu valsts un pašvaldību izglītības iestāžu ēku renovācija, iekārtu un aprīkojuma atjaunināšana, materiāli tehniskā nodrošinājuma modernizācija, pieejas nodrošināšana personām ar funkcionāliem traucējumiem

(8) nodrošināt mācību iestāžu fizisko pieejamību bērniem un jauniešiem ar kustību traucējumiem un uzlabot speciālās izglītības infrastruktūru.

5.Sakārtota uzņēmējdarbība un dzīves telpa

5.2.5. Infrastruktūra un pakalpojumi dažādiem cilvēku darbības veidiem un dzīves stiliem. Pilnvērtīgas dzīves vides neatņemama sastāvdaļa ir iespēja saņemt pakalpojumus, atbilstoši dažādu sabiedrības grupu vajadzībām un interesēm. Cilvēkiem vajadzīgi izglītības, veselības un sociālās aprūpes, atpūtas (kultūras) un izklaides (sporta) pakalpojumi, speciālistu

konsultācijas, kontakti ar pārvaldes, drošības un tiesu iestādēm un sabiedriskajām organizācijām.

6.1. Vesels cilvēks ilgtspējīgā sabiedrībā. Sociālo pakalpojumu joma ietver sociālā darba, sociālās aprūpes un sociālās un profesionālās rehabilitācijas pakalpojumus, un tos sniedz gan valsts, gan pašvaldību institūcijas.

Risināmie uzdevumi: veicināt sabiedrībā integrētu garīgās veselības aprūpi (attīstīt sabiedrībā balstītu garīgās veselības dienestu un garīgās veselības jautājumu risināšanā iesaistīto pārvaldes institūciju sadarbību, izglītot sabiedrību par garīgo veselību un psihiskām slimībām)

6.1.2. Ilgtspējīga sociālās drošības sistēma

.Iespēja saņemt sociālo palīdzību un sociālos pakalpojumus ir viens no radītājiem, kas raksturo sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju dzīves kvalitāti un veicina viņu reintegrāciju sabiedrībā. Lai nodrošinātu sniegto pakalpojumu kvalitāti, paplašinātu pakalpojumu klāstu un pietuvinātu tos personas dzīvesvietai, nepieciešams sakārtot un modernizēt sociālo pakalpojumu sniegšanas sistēmas infrastruktūru un nodrošināt pašvaldību institūcijām atbalstu alternatīvās aprūpes pakalpojumu attīstīšanai.

Risināmie uzdevumi:

(5) attīstīt sociālās palīdzības un valsts un pašvaldību sociālo pakalpojumu sistēmu, tai skaitā sociālās un dienas aprūpes centrus, paaugstināt valsts un pašvaldību sociālo pakalpojumu kvalitāti, modernizējot pakalpojumu iestāžu

infrastruktūru;

(6) uzlabot piekļuvi sociālās palīdzības pakalpojumiem, tos tuvinot personas dzīvesvietai, un attīstīt jaunus sociālo pakalpojumu veidus;

(7) pilnveidot sociālo dialogu starp valsti un sociāli mazaizsargāto grupu pārstāvjiem.

Nav skaidrs kāpēc sociālie pakalpojumi, kas būtībā ir vērsti uz sociālās iekļaušanas un nodarbinātības jautājumu risināšanu ir iekļauti sadaļā, kas ir saistīta ar veselību!!!

6.1.3. Atbalsts ģimenēm ar bērniem un dzimstības veicināšana

.. Nepietiekama ir sociālās atstumtības riskam pakļauto grupu bērnu un jauniešu (..... **bērnu un jauniešu ar speciālām vajadzībām**) integrācija izglītības sistēmā un darba tirgū. Nepieciešams radīt sākotnējos priekšnosacījumus jaunāko sabiedrības locekļu veiksmīgai sociālajai integrācijai, attīstot sociālās rehabilitācijas sistēmu un veicinot bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu audzināšanu ģimenēs.

Risināmie uzdevumi:

2) veicināt piekļuvi pirmsskolas izglītības iestādēm un to pieejamību un alternatīvu bērnu aprūpes pakalpojumu attīstību;

6.2. Iekļaujošs un noturošs darba tirgus

Risināmie uzdevumi:

3) sekmēt pieeju darba vietām ekonomiski neaktīvajiem iedzīvotājiem darbaspējas vecumā, ... **cilvēkiem ar īpašām vajadzībām**, ... u.c.;

6.2.2. Atbalsts nodarbinātības veicināšanai. Risināmie uzdevumi:

(4) ilgstošā bezdarba mazināšana un sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupu iekļaušana darba tirgū (motivācijas programmu, prakses vietu veidošanas, darba vietu pielāgošanas un citu pasākumu pilnveide);

(5) elastīga darba laika un formu praktiska piemērošana;

(6) atbalstīt vietējās nodarbinātības veicināšanas iniciatīvas un nodarbinātību veicinošas partnerības attīstību, it īpaši sekmējot darba devēju iesaistīšanos sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupu nodarbinātības veicināšanā.

6.3.2. Sociāli integrētu dzīvojamo apkaimju veidošana

Risināmie uzdevumi:

(2) veicināt dzīves vides uzlabošanu visām sabiedrības grupām, jo sevišķi sociāli mazaizsargātajiem slāņiem, (... cilvēkiem ar īpašām vajadzībām);

Ziņojums par nacionālo sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas stratēģiju 2008.-2010.gadam.

Dokumentā, raksturojot situāciju, ir sniegta statistika par personām ar invaliditāti kopumā, šo personu nodarbinātību, motivāciju strādāt, izglītības līmeni. Situācijas raksturojums balstīts uz mērķa grupas – personu ar invaliditāti aptauju rezultātiem. Vajadzību analīzē nav izdalītas atsevišķi invaliditātes veidi.

Iekļaušanas plānā paredzēti trīs galvenie darbības virzieni – iekļaušana darba tirgū, galvenokārt, piedāvājot apmācības iespējas; ienākumu atbalsta sistēmas pilnveidošana (pabalsti), kā arī kvalitatīvu sociālo pakalpojumu pieejamība.

Dokuments paredz dziļāku pakalpojumu nepieciešamības analīzi plānošanas reģionos, kā arī izstrādāt rekomendācijas par nepieciešamo pakalpojumu iekļaušanu dažādu līmeņu attīstības centru „minimālajā grozā”

Dokuments paredz veicināt šādu pakalpojumu attīstīšanu:

- Radīt priekšnosacījumus sociālās aprūpes pakalpojumu sistēmas pilnveidei personām ar garīga rakstura traucējumiem (Valsts programmas izstrāde);
- Nodrošināt personām ar garīga rakstura traucējumiem, kuras atrodas sociālās aprūpes institūcijās, iespējas reintegrēties sabiedrībā un apgūt patstāvīgās dzīves iemaņas (pusceļa mājas);
- Uzlabot personām ar garīga rakstura traucējumiem alternatīvās sociālās aprūpes pakalpojumu pieejamību (grupu mājas un dienas centri);
- Veicināt pakalpojumu pieejamību un vienlīdzīgas nodarbinātības iespējas, nodrošinot bērnu, personu ar funkcionāliem traucējumiem un pensijas vecuma personu sociālās aprūpes, sociālo prasmju attīstības, izglītošanas un brīvā laika pavadīšanas iespējas (alternatīvās aprūpes centri).

2.5. (3) prioritārais uzdevums - Sekmēt pieejamību kvalitatīviem pakalpojumiem

2008.-2010.gada periodā ir izvirzīti šādi veicamie pasākumi: (1) no jauna izveidoto PC izpēte; (2) sagatavot metodiskos ieteikumus sekmīgai PC darbībai; (3) izanalizēt iedzīvotājiem sniedzamo pakalpojumu pieejamību un kvalitātes nodrošināšanu; (4) izstrādāt rekomendācijas par nepieciešamo pakalpojumu veidu iekļaušanu dažādā līmeņa attīstības centru „minimālajā grozā” (RAPLM; valsts budžets).

Katrā plānošanas reģionā tiks izstrādātas sociālo pakalpojumu vidēja termiņa nozares attīstības programmas ar nolūku pilnveidot personu ar funkcionāliem traucējumiem un viņu ģimenes locekļu, bezpajumtnieku un citu sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupu sociālās un funkcionālās prasmes, lai veicinātu nodarbinātību un integrāciju sabiedrībā. Veicot situācijas izpēti, katrā plānošanas reģionā tiks identificētas mērķa grupas, kurām ir

nepieciešami sociālie pakalpojumi konkrētās teritorijās, kam atbilstoši tiks plānoti nepieciešamie risinājumi (LM; valsts budžets, ES struktūrfondu līdzekļi).

2.5.6. Personas ar invaliditāti un vecie ļaudis

Turpināt īstenot personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju politiku (indikatori: ziņojums par koncepcijas „Vienādas iespējas visiem” (1998-2010) īstenošanas gaitu; ziņojums par „Rīcības plāna invaliditātes un tās izraisīto seku mazināšanas pamatnostādņu 2005.-2015.gadam īstenošanai” īstenošanas gaitu; sagatavots Rīcības plāns ANO konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanai) (LM; iesaistītās nozaru ministrijas; pašvaldības).

Radīt priekšnosacījumus sociālās aprūpes pakalpojumu sistēmas pilnveidei personām ar garīga rakstura traucējumiem (indikator: 2008.gadā izstrādāta programma sociālās aprūpes pakalpojumu attīstībai 2009.- 2013.gadam personām ar garīga rakstura traucējumiem) (LM; valsts budžets).

Nodrošināt personām ar garīga rakstura traucējumiem, kuras atrodas sociālās aprūpes institūcijās, iespējas reintegrēties sabiedrībā un apgūt patstāvīgās dzīves iemaņas (indikator: personas, kuras izmanto pusceļa mājas pakalpojumu: 2008.gadā – 190; 2009.gadā – 240; 2010.gadā – 300) (LM, valsts budžets) /2007. gadā pusceļa mājas pakalpojumus izmantoja 110 personas/.

Uzlabot personām ar garīga rakstura traucējumiem alternatīvās sociālās aprūpes pakalpojumu pieejamību (indikator: katru gadu 2008., 2009., 2010. izveidotas valsts līdzfinansētas trīs grupu mājas un dienas centri) (LM; valsts budžets; pašvaldību budžets). /2007.gadā – 10 grupu mājas (dzīvokļi) (finansētas no pašvaldības budžeta); 5 grupu mājas (ar valsts līdzfinansējumu); 2007.gada beigās – 69 pašvaldību dienas centri un 22 nevalstisko organizāciju un citu juridisko personu institūcijas/.

Rīcības plāns invaliditātes un tās izraisīto seku mazināšanas politikas pamatnostādņu īstenošanai 2005 – 2015. gadam

Rīcības plāns neietver mērķa grupas raksturojumu un vajadzību analīzi – tas izriet no dokumenta „Par Invaliditātes un tās izraisīto seku mazināšanas politikas pamatnostādņēm 2005.-2015.gadam”, kurās šāda analīze ir veikta.

Dokumentā minēti šādi termini mērķa grupas apzīmēšanai:

- invalīdi, kuriem nepieciešams īslaicīgs atbalsts viņu atgriešanai darba tirgū;
- invalīdi;
- personas ar smagiem garīga rakstura traucējumiem (tai skaitā ar psihiskām saslimšanām);
- invalīdi ar garīga rakstura traucējumiem;
- invalīdi kopš bērnības;
- invalīdi ar ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem;
- personas ar draudošu invaliditāti;
- invalīdi, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās.

Programma paredz ieviest šādus pakalpojumus un atbalstu:

- Turpināt attīstīt subsidētās nodarbinātības pasākumus invalīdiem, kuriem nepieciešams īslaicīgs atbalsts viņu atgriešanai darba tirgū;
- Ieviest valsts atbalsta programmu specializēto darbnīcu izveidošanai un funkcionēšanai, ja šajās darbnīcās strādājošo invalīdu skaits nav mazāks par 75% no kopējā nodarbināto skaita;

- Turpināt atbalsta pasākumus personām ar smagiem garīga rakstura traucējumiem (tai skaitā ar psihiskām saslimšanām), kuras atrodas ārstniecības vai ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas iestādēs;
- Paredzēt valsts budžeta finansējumu invalīdu atbalstītā darba programmu īstenošanai;
- Paredzēt valsts atbalsta programmu darbā iekārtošanas institūciju izveidei, kuras reģistrēs invalīdus ar garīga rakstura traucējumiem un nosūtīs viņus veikt algotu pagaidu darbu kādas personas labā pēc tās pieprasījuma;
- Izdarīt grozījumus normatīvajos aktos un noteikt atbildīgo institūciju par invalīdu darba vietu novērtēšanu un aprīkošanu ar tehniskajiem palīgīdzekļiem atbilstoši invalīda funkcionālo traucējumu veidam un veicamā darba raksturam;
- Individuālo sociālās rehabilitācijas plānu izstrādāšana un īstenošana;
- Atcelt atsevišķas normas, kas ierobežo veikt noteikta rakstura darbus invaliditātes dēļ, vienlaikus saglabājot normas, kas aizsargā personas ar draudošu invaliditāti.;
- Attīstīt jaunas profesionālās rehabilitācijas programmas invalīdiem jaunu, darba tirgū pieprasītu, profesiju apguvei, ieviest invalīdu vajadzībām atbilstošas apmācību metodes;
- Sociālās apdrošināšanas un sociālo pakalpojumu sistēmas reglamentējošo tiesību aktu harmonizācija, ņemot vērā pamatnostādņēs noteikto pasākumu īstenošanu;
- Noteikt atbalsta pasākumus invalīdiem ar ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem asistenta pakalpojumu nodrošināšanai;
- Regulāri pārskatīt pabalstu transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās;
- Regulāri pārskatīt piemaksas apmēru pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu;
- Palielināt tehnisko palīgīdzekļu apjomu, veidus un uzlabot to kvalitāti.

Programma sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu attīstībai personām ar garīga rakstura traucējumiem 2009.- 2013.gadam

Programma orientēta uz vienu cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem grupu – personām ar garīga rakstura traucējumiem. Šajā grupā tiek diferencētas dažādas apakšgrupas atbilstoši šo cilvēku vajadzībām:

- personas ar dažāda smaguma garīgās attīstības traucējumiem;
- personas ar psihiskiem traucējumiem;
- personas ar pārvietošanās grūtībām;
- pilnībā kopjamas personas;
- jaunieši;
- personas ar redzes un dzirdes traucējumiem;
- personas, kam nepieciešama paliatīvā aprūpe.

Programmā ir ietverti sociālās aprūpes pakalpojumi, kas tiks realizēti institūcijās, kuras nodrošina institucionālā aprūpe, kā arī institūcijām alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības veicinošie pasākumi.

Paredzēts, ka Programmas izvirzītie mērķi un uzdevumi saskanēs ar reģionu attīstības programmās izvirzītajiem mērķiem, tādējādi Programmā iekļautie pasākumi dos ieguldījumu to sasniegšanā.

Plānotie pasākumi institūcijās:

1. samazināt rindu uz ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu;
2. sakārtot SAC (Sociālās aprūpes centru) ēku tehnisko stāvokli, lai nodrošinātu personām drošu vidi un atbilstošus dzīves apstākļus;
3. nodrošināt personu vajadzībām atbilstošus sociālās aprūpes pakalpojumus;
4. paaugstināt personāla kapacitāti.

Šiem pasākumiem ir plānoti gandrīz 90% no piesaistāmā finansējuma.

Plānotie pasākumi alternatīvo pakalpojumu attīstībai.

- Sekmēt grupu māju (dzīvokļu) pakalpojumu pieejamību;
- Attīstīt specializēto darbnīcu pakalpojumu pašvaldībās;
- Attīstīt konsultatīvos pakalpojumus sociālās aprūpes pakalpojumu sniedzējiem un organizētājiem;
- Obligāti nodrošināmo alternatīvās sociālās aprūpes pakalpojumu apjoma un satura noteikšana;
- Veicināt alternatīvās sociālās aprūpes pakalpojumu attīstību un deinstitucionalizāciju;
- Veicināt sociālā darba ar personām attīstību;
- Nodrošināt alternatīvo sociālās aprūpes pakalpojumu atbilstību kvalitātes prasībām;
- Izveidot sociālo pakalpojumu attīstības plānus reģionos;
- Nodrošināt metodisko atbalstu pakalpojumu sniedzējiem, valsts un pašvaldības institūcijām un iedzīvotājiem;
- Nodrošināt personām un ģimenēm nepieciešamo atbalstu, konsultācijas un informāciju par sociālajiem pakalpojumiem.

Tikai 2 no pasākumiem ir plānota reāla pakalpojumu attīstība.

Programma pamatā ir vērsta uz ilgstošas institucionālās aprūpes pakalpojuma attīstību plānojot tam arī liela apjoma finansējumu.

Programmā uzsvērts, ka ir lietderīgi veidot atsevišķus specializācijas veidus, kā arī institūciju iekšējo strukturēšanu nodaļās, kurās ir, piemēram, jaunieši, personas ar pārvietošanās grūtībām, ar redzes un dzirdes traucējumiem, paliatīvās aprūpes nodaļas (piesaistot tām atbilstošu apkalpojošo personālu un papildus finansējumu) utml.

Reģionālā līmeņa dokumentu apkopojuma kopsavilkums.

Rīgas plānošanas reģions.

Rīgas plānošanas reģiona sociālo pakalpojumu attīstības programma alternatīviem sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi 2010. - 2016.gadam.

Programmas mērķis: Izstrādāt vidēja ilgtermiņa attīstības programmu laikam no 2010. līdz 2016. gadam, lai pilnveidotu sociālās atstumtības riskam pakļauto mērķa grupu sociālo funkcionēšanu, veicinātu nodarbinātību un iesaistīšanos sabiedrībā. Lai risinātu cilvēku ka indivīdu daudzveidīgās vajadzības, sociāliem pakalpojumiem ir jābūt visaptverošiem un personalizētiem, integrētā veidā plānotiem un nodrošinātiem.

Jāņem vērā, ka iedzīvotāju skaits Rīgas reģionā ir 1,1 miljons, kas veido gandrīz pusi (48,6%) no Latvijas iedzīvotāju kopskaita.

1. Mērķa grupas situācijas raksturojums un vajadzību analīze.

2.2. RPR sociālo pakalpojumu saņēmēju raksturojums. Kā viena no grupām kuras vajadzības ir apzinātas ir minētas personas ar funkcionāliem traucējumiem, personas ar kustību traucējumiem, vājredzīgie un nedzirdīgie.

Ir definētas izteiktās vajadzības pēc pakalpojumiem cilvēkiem ar dažādiem funkcionāliem traucējumiem, ir veikta pakalpojumu saņēmēju aptauja, kurā ir tikuši iesaistīti 1304 pakalpojumu saņēmēji. Nav aptaujāti mērķa grupu pārstāvji, kuri pakalpojumus šobrīd nesaņem, bet kuriem tie būtu nepieciešami. Nav identificējams cik liels skaits un kādu invaliditātes veidus pārstāvoši respondenti ir aptaujāti.

Pie respondentu sadalījuma grupās parādās personas ar kustību traucējumiem un personas ar funkcionāliem traucējumiem, nav cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem.

Tā kā aptaujā ir iesaistīti tikai esošo pakalpojumu saņēmēji, tad identificētās problēmas netiek saistītas ar pakalpojumu, bet gan ar ārpuspakalpojuma problēmām, kas galvenokārt skar finanses un pamatvajadzības. Vienlaikus netiek norādīts cik liels skaits konkrētu pakalpojumu saņēmēji ir intervēti.

Ir uzsvērtā nodarbinātības iespēju trūkuma problēma, bet tā netiek skatīta kontekstā ar cilvēkiem, kuriem ir funkcionāli traucējumi.

Ģimenēm ar bērnu invalīdu ir grūtības strādāt algotu darbu, jo sociālās aprūpes pakalpojumi vai pieskatīšanas pakalpojumi bērniem nav nodrošināti pienācīgā apmērā. Ir nepieciešams attīstīt dažāda darba režīma dienas aprūpes centrus, īpaši bērniem – invalīdiem.

2. Invaliditātes veidu pārskatāmība un uzskaitē

Invaliditātes veidi ir nepārskatāmi, sastopamas dažādi definējumi, nav skaidrs kas piemēram ir domāts ar personām ar funkcionāliem traucējumiem, ja vienlaikus tiek izdalītas personas ar kustību traucējumiem. Nav iekļauti statistikas dati ne par cilvēku ar dažādu invaliditātes veidu kopējo skaitu, ne dalījumu par smaguma pakāpēm, ne arī novadu griezumā.

3. Esošie un plānotie pakalpojumi

Esoša situācija RPR sociālo pakalpojumu nodrošinājumā ir ļoti dažāda. Rīgā ir vislielākā sociālo pakalpojumu dažādība un visvairāk sociālo pakalpojumu sniedzēju no nevalstiskā sektora. Pārējās pašvaldības ir salīdzinoši neliela sociālo pakalpojumu daudzveidība. Pārsvārā pieejami ir ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojums institūcijā un tādi pakalpojumi dzīvesvietā kā dienas aprūpes centrs un aprūpe mājās.

Visvairāk RPR ir ilgstošas sociālās un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi institūcijā bērniem un pieaugušajiem (32 SAC), bet dzīvesvietā visizplatītākie ir dienas aprūpes centri un aprūpe mājās. No tā var secināt, ka sociālo pakalpojumu attīstība reģionā ir jāsaista ne tikai ar inovatīviem risinājumiem atsevišķu mērķa grupu specifisko vajadzību apmierināšanā, bet arī tādu pakalpojumu ka aprūpes mājās attīstīšana. Pretējā gadījuma var rasties situācija, kad kādas mērķa grupas specifiskas vajadzības tiek apmierinātas, bet pakalpojums, kas ir nepieciešams lielākai daļai visu iedzīvotāju noteiktā dzīves posmā, netiek nodrošināts. *Šis uzstādījums uzrāda lielu risku, ka tiks padziļināta to mērķa grupu sociālā atstumtība, kurām ir nepieciešams lielāka apjoma vai specifisks atbalsts un pakalpojumi var tikt nonivelēti līdz aprūpes līmenim.*

Rīgas reģionā 20 sociālie dienesti nav pieejami personām ar kustību traucējumiem, gan atzīmējot, ka pakalpojumu iespējams saņemt mājās vai citā klientam pieejamā vietā.

Rīgas plānošanas reģionā ir:

46 Dienas aprūpes centri (nav zināms cik ir cilvēkiem ar invaliditāti, skaitā ir iekļauti arī centri citām mērķa grupām);

7 grupu mājās (nav izdalītas mērķa grupas, tātad tikai daļa varētu būt cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem);

2 specializētās darbnīcas (varētu būt abas cilvēkiem ar funk. trauc.)

Programmā tiek uzsvērtā aprūpes mājās pakalpojuma attīstība: Paralēli aprūpes mājās saņēmējiem – pensijas vecuma cilvēkiem un personām ar kustību traucējumiem, aprūpes mājās pakalpojums ir nepieciešams arī tādām mērķagrupām kā vājredzīgie un neredzīgie, vājdzirdīgie un nedzirdīgie, ka arī ģimenes ar bērnu – invalīdu.

Kā vēlamie un nepieciešamākie pakalpojumi tiek uzsvērti: konsultācijas bērnu audzināšanā, izglītojošās grupas jeb grupu darbs, sociālie pakalpojumi, kas ir versti uz atbalstu pārvietojoties, konsultācijas psiholoģisku problēmu dēļ.

Fokusgrupu rezultātā nepieciešamo pakalpojumu klāsts tiek papildināts ar pusceļa mājām, dienas centru, kam ir ievirze uz brīvā laika pavadīšanu, rehabilitācijas centru un grupu māju pakalpojumu, kuru tiek plānots attīstīt kā ilgstošas aprūpes institūciju sastāvdaļu!!!Kā nodarbinātības pakalpojums tiek minēts tikai atbalstītais darbs personām ar garīga rakstura traucējumiem. Ne specializētajās darbnīcās ne dienas nodarbinātības centros personas ar funkcionāliem traucējumiem netiek minētas kā potenciālā mērķagrūpa.

IZVĒLĒTAIS RISINAJUMS

Ir paredzēts, ka atsevišķi sociālo pakalpojumu veidi var ietvert cita sociālā pakalpojuma pazīmes (piemēram, kopienas centrs var ietvert sevi atbalsta grupas, higiēnas centru, specializēto transportu, aprūpes mājas un pavadona – asistenta pakalpojumu koordinēšanu u.c.; dienas centri var ietvert atbalsta grupas, higiēnas centru; specializētās darbnīcas var ietvert specializētā transporta pakalpojumu un pavadoni – asistentu; atkarību profilakses pasākumi var ietvert atbalsta grupas un tml.), ja tas ir atbilstoši vietējo iedzīvotāju vajadzībām un pašvaldībā pastāvošajām iespējām (piemēram, telpu ierobežojumi).

Uz nodarbinātību vēršie pakalpojumi – specializētās darbnīcas un atbalstītais darbs tiek plānoti tikai Rīgā un nav skaidrs kādā apjomā. Rīga neplāno attīstīt grupu dzīvokļa pakalpojumu. Tas tiek plānots vairākās reģiona vietās ārpus Rīgas. Vairākās vietās tiek plānots attīstīt īsa laika uzturēšanās pakalpojumus, bet tiek izteikta varbūtība, ka pakalpojums varētu tikt sniegts SAC, tātad būtībā tas būtu institucionāls pakalpojums, līdzīgs apdraudējums ir grupu dzīvokļu pakalpojumam. 9 pašvaldības ir plānojušas attīstīt dienas centra vai dienas aprūpes centra pakalpojumu.

Rīgas ilgtermiņa attīstības stratēģija līdz 2025. Gadam.

Stratēģiskie mērķi sociālajā jomā.

4.Nodrošināta sabiedrība. Uzdevumi:4.3. Veicināt sociāli izstumto iedzīvotāju un iedzīvotāju ar īpašām vajadzībām nodarbinātību.

7.Sociāli atbalstīta un aprūpēta sabiedrība.

Rīgas pašvaldība jau sniedz sociālos pakalpojumus (sociālā aprūpe, sociālā rehabilitācija un sociālais darbs), taču plāno aizvien vairāk uzlabot to kvalitāti, kā arī aptvert iespējami vairāk cilvēku, km šādi pakalpojumi ir vajadzīgi.

Uzdevumi: 7.1. Veicināt daudzpusīgu sociālo pakalpojumu attīstību. 7.3. Nodrošināt personu ar īpašām vajadzībām sociālo aprūpi un sociālo rehabilitāciju.

RĪGAS REĢIONA ATTĪSTĪBAS PROGRAMMA 2005.-2011.GADAM

Rīgas reģiona attīstības stratēģijā noteikti šādi astoņi vidēja termiņa attīstības mērķi:

3.mērķis Rīgas reģiona cilvēku potenciāla – spēju un **sociālās aktivitātes**

paaugstināšana

4.5. Sociālā infrastruktūra Sociālā infrastruktūra ietver veselības aprūpes, sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas un sociālās palīdzības, izglītības, kultūras, sporta un brīvā laika pavadīšanas iespēju nodrošināšanu. Sociālās infrastruktūras pieejamība, daudzveidība un kvalitāte būtiski ietekmē cilvēkresursu attīstību reģionā.

4.5.2. Sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības uzdevums ir garantēt sociālo aizsardzību tiem iedzīvotājiem, kuri saviem spēkiem nespēj sevi nodrošināt vai pārvarēt īpašas dzīves grūtības un nesaņem ne no viena cita pietiekamu palīdzību. **Sociālie pakalpojumi ietver sociālo aprūpi**, kuras mērķis ir nodrošināt dzīves kvalitātes nepazemināšanos personai, kura vecuma vai funkcionālo traucējumu dēļ to nevar nodrošināt pati saviem spēkiem, un **sociālo rehabilitāciju**, kuras mērķis ir novērst vai mazināt invaliditātes, darbaspējas, atkarības un citu faktoru izraisītās negatīvās sociālās sekas personas dzīvē.

Galvenie sociālo pakalpojumu veidi ir sociālās aprūpes pakalpojumi personas dzīvesvietā, sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās, sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personas dzīvesvietā, profesionālās rehabilitācijas pakalpojumi, kā arī nodrošināšana ar tehniskajiem palīgīdzekļiem.

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības funkcijas ir sadalītas starp valsti un pašvaldībām. To īstenošanā arvien vairāk tiek iesaistīts nevalstiskais sektors.

Sociālo pakalpojumu un palīdzības saņēmēji:

Sociāli neaizsargātākās iedzīvotāju grupas, ... *invalidi*, ... *cilvēki ar invaliditāti*.

Alternatīvie sociālie pakalpojumi

Arvien svarīgāka loma ir visu iedzīvotāju grupu sociālajai integrācijai. Tāpēc arvien lielāka nozīme ir alternatīviem sociālajiem pakalpojumiem un sociālajai rehabilitācijai. Sociālā rehabilitācija ir pasākumu komplekss, kas veicina personas sociālās funkcionēšanas spēju atjaunošanu un/vai uzlabošanu, sociālā statusa iegūšanu, integrāciju sabiedrībā; rehabilitācijas procesā dažādi speciālisti palīdz personai atjaunot fiziskās, intelektuālās, psiholoģiskās un profesionālās spējas.

Šajā sakarā pašvaldībās izveidoti un darbojas aprūpes mājās dienesti, dienas centri, dienas aprūpes centri, krīzes centri, sociālās darbnīcas. Rīgā aprūpes mājās pakalpojumi tiek arī pirkti no nevalstiskā sektora. Tā kā sociālās problēmas ir daudzveidīgas un attiecīgi atšķirīgas ir sociālā riska grupas, svarīgi nodrošināt katrai mērķa grupai specifisku aprūpi. **Secinājumi**

Rīgas reģionā aktuālas dažādas sociālās problēmas, dinamiskajā vidē sociālā riska grupas kļūst arvien daudzveidīgākas. Katrai problēmai nepieciešams atsevišķs profesionāls risinājums, savukārt tam aktuāla sociālo darbinieku profesionālās sagatavotības nodrošināšana, gan dažādu iestāžu veidošana, sociālo pakalpojumu tīkla izveide un nodrošināšana ar kvalitatīviem sociālajiem pakalpojumiem. Sociālo problēmu risināšanas koordinēšana reģionālajā līmenī dos iespēju visas reģiona teritorijas iedzīvotājiem nodrošināt daudzveidīgus sociālos pakalpojumus. Tā kā jaunu sociālo problēmu rašanās cieši saistīta ar vērtību sistēmas maiņu ģimenēs, sabiedrībā, aktuāli uzsākt vērst sabiedrības uzmanību un uzsākt dialogu ar sabiedrību par jaunajām sociālajām problēmām un to risināšanu.

Latgales plānošanas reģions.

Latgales programma 2010-2017

Programmas Uzņēmējdarbības atbalstam ir izdalīta apakšprogramma: Sociālā uzņēmējdarbība, kuras ietvaros paredzēts attīstīt sociālos uzņēmumus kā specializētas darbnīcas vai ražotnes pie pašreiz darbošamies uzņēmumiem, kā arī veidot pilnīgi jaunus sociālos uzņēmumus ar pašvaldību un privātsektora iesaisti.

Viena no darbības programmām ir Sociālā programma: Sociāli atbildīga Latgale.

Sociāli atbildīgās Latgales programmas pamatā ir Latgales plānošanas reģiona sociālo pakalpojumu attīstības programmas 2010-2017.gadam realizācija, kas papildināta ar sociālās palīdzības sistēmas un sociālā darba kapacitātes paaugstināšanu.

Latgales reģiona attīstības programmas kopsavilkums Latgales reģiona attīstības vīzija 2020. Gadā.

Dokumenta stratēģiskais mērķis: Darbaspēka konkurētspējas paaugstināšana paredz mūžizglītības pieejamības nodrošināšanu.

Savukārt stratēģiskais mērķis - Sociālās atstumtības un nevienlīdzības mazināšana paredz motivācijas paaugstināšanu mērķa grupām. No pakalpojumiem ir minēta aprūpes pakalpojumu attīstība.

Latgales plānošanas reģiona sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010. - 2017. gadam.

Programmas izstrādes mērķis ir noteikt rīcības virzienus, galvenos uzdevumus un sasniedzamos rezultātus institūcijām alternatīvo sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu attīstībā.

Programmas mērķa grupas ir sociālās atstumtības riskam pakļautās Latgales reģiona iedzīvotāju grupas - ....cilvēki ar invaliditāti, kā arī sociālo pakalpojumu (tajā skaitā alternatīvās sociālās aprūpes un rehabilitācijas pakalpojumu) sniedzēji - ...grupu dzīvokļu, dienas aprūpes centru, **pansionātu**, pusceļa māju, rehabilitācijas centru darbinieki.

Kopumā plānoti pakalpojumi un aktivitātes trijās jomās -

* pakalpojumu pieejamība (ar mērķi nodrošināt sociālo pakalpojumu pieejamību pārvarot attālumus, kultūras, sociālās atšķirības un klientu funkcionālos ierobežojumus),

*pakalpojumi pamatvajadzību apmierināšanai (ar mērķi atjaunot vai saglabāt klientu spējas apmierināt pamata vajadzības atbilstoši viņu individuālo spēju līmenim un apkārtējās vides piedāvātajām iespējām Latgales reģionā).

1. Mērķa grupas situācijas raksturojums un vajadzību analīze.

Programmas izstrāde balstās uz pieņēmumu, ka sociālās palīdzības saņēmējus var uzskatīt arī par sociālo pakalpojumu saņēmējiem vai potenciālajiem saņēmējiem.

Apzinot vajadzības nav veiktas mērķa grupas aptaujas vai pasākumi, kuros tieši tiktu iesaistīti potenciālie pakalpojumu saņēmēji. Ir piesaistītas nevalstiskās organizācijas kā mērķa grupu vajadzību eksperti.

2. Invaliditātes veidu pārskatāmība un uzskaitē

Cilvēki ar invaliditāti kā mērķa grupa tiek dalīta vairākās apakšgrupās:

Mērķa grupas apzīmējums	Mērķa grupas	Mērķa grupas sastāvs (apakšgrupas)
Cilvēki ar invaliditāti	Personas ar garīga rakstura traucējumiem	Personas ar vieglas pakāpes garīga rakstura traucējumiem, Personas ar smagas pakāpes garīga rakstura traucējumiem
	Smagi slimie	Cilvēki ar smagu fizisku un garīgu invaliditāti

		Nedziedināmi slimi pieaugušie cilvēki Nedziedināmi slimi bērni
	Bērni invalīdi	Bērni ar garīgās attīstības traucējumiem Bērni ar fizisku invaliditāti Bērni ar attīstības traucējumiem, kurus pielīdzina invaliditātei
	Personas ar fiziska rakstura traucējumiem	Cilvēki atvaseļošanās posmā pēc smagām saslimšanām, operācijām (kam pastāv iespēja, ka būs invaliditāte) Cilvēki ar nepārejošu invaliditāti

Šāda veida dalījums līdz šim nav ticis ietverts nevienā plānošanas dokumentā vai normatīvajā dokumentā, kas liek apšaubīt dokumenta izstrādātāju izpratni par invaliditātes veidiem.

Ir norādīts personu ar invaliditāti skaits Latgales reģionā (**22521**) un dalījums pašvaldību griezumā, bet nav dalījuma pa invaliditātes veidiem vai smaguma pakāpēm.

3. Esošie un plānotie pakalpojumi

Par institūcijām alternatīvajiem sociālajiem pakalpojumiem uzskatāmi (attiecināmie uz cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem):

aprūpe mājās, sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija dienas, servisa dzīvoklis, grupu māja vai dzīvoklis, specializētā darbnīca, Sociālā rehabilitācijas pakalpojumi dzīvesvietā.

Programma ietver shēmu, kas definē aprūpi mājās kā vēlamo alternatīvo pakalpojumu, kā pārejas posmu norādot dienas centra pakalpojumu.

Ir liels uzsvars uz aprūpes mājās pakalpojumu sniegšanu, mobilo brigāžu attīstību, kas būtībā arī ir pakalpojums mājās, bez sociālās iekļaušanas iespējām.

Ir norādīti dienas aprūpes centri un sadalījums pa mērķa grupām, bet nav norādīts cik no šiem centriem ir ilgstošo sociālo aprūpes iestāžu struktūrvienības. Piemēram, Višķu dienas centrs ir Višķu sociālā aprūpes centra struktūrvienība, bet programmā tiek norādīts kā dienas centrs.

Ir plānots attīstīt gan pakalpojumus kas nodrošina mājokli, piemēram, grupu dzīvokļi, gan nodarbinātības pakalpojumus, tomēr nav skaidri konkretizētas mērķa grupas, kā arī nav laika grafika, kas norāda uz plānojuma vispārīgo raksturu. Nav plānots attīstīt ne atbalstītā darba, ne specializēto darbnīcu pakalpojumu (plānota specializētā darbnīca tikai Līvānu novadā), savukārt ir plānotas darba prasmju atjaunošanas un apguves programmas, bet nav skaidrs, kur iegūtās zināšanas cilvēki varēs praktiski izmantot.

Programma satur detalizētu alternatīvo pakalpojumu veidu un metožu aprakstu, kā arī inovatīvu pakalpojumu aprakstu, tomēr šādā veida pakalpojumus nav plānots ieviest un to apraksts ir vairāk teorētisks. Tas ir uzskatāms par labās prakses piemēru aprakstu bez pārneses elementa.

Vidzemes plānošanas reģions.

Dokumenti:

- „Vidzemes plānošanas reģiona attīstības programma (2007.-2013.) I un II daļa”
- „Vidzemes reģiona alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programma (2010. – 2017.)”

1. Mērķa grupas situācijas raksturojums un vajadzību analīze.

Svarīgākās problēmas sociālajās palīdzības un veselības aprūpes jomā ir: *Atpaliecība informāciju tehnoloģiju izmantošanā, nepietiekami attīstītas alternatīvās aprūpes formas, nepietiekama sociāli atstumto grupu integrācija sabiedrībā un līdzekļu trūkums pašvaldībās valsts sociālo un veselības programmu īstenošanai.*

Nav norādīts, kā ir veikta vajadzību analīze, kas liek domāt, ka to ir veikuši paši programmas izstrādātāji – dažādu pašvaldību darbinieki, neveicot cilvēku ar funkcionālajiem traucējumiem aptauju vai kā savādāk izzinājuši mērķa grupas vajadzības.

Vidzemes reģiona alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstības programmā arī nav veikta cilvēku ar funkcionālajiem traucējumiem vajadzību aptauja, ir tikai sociālo pakalpojumu sniedzēju viedoklis, kas ir apkopots 1. tabulā no 3.5.1. tabulas (ASP 1.pielik.53.-59.lpp). Savas atbildes sniedza 83 no 119 Vidzemes reģionā zināmajiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem. Grūti noteikt, cik no kopējā skaita sociālos pakalpojumus sniedz cilvēkiem ar funkcionālajiem traucējumiem, jo kopskaitā ir arī tādas valsts/pašvaldību un NVO organizācijas, kas sociālos pakalpojumus sniedz tikai citām mērķa grupām – nelabvēlīgām ģimenēm, bezdarbniekiem, pensionāriem, bezpajumtniekiem vai cilvēkiem ar atkarības problēmām.

Programmas izstrādātāji atdzīst, ka reģionā cilvēkiem ar funkcionālajiem traucējumiem *pilnībā iztrūkst sociālie pakalpojumi.*

Pēc pakalpojumu sniedzēju domām visvairāk sociālie pakalpojumi trūkst nodarbinātības jomā – dienas centri, atbalstītais darbs un specializētās darbnīcas. Pēc tam seko atbalsta pakalpojumi – atbalsta grupas, pavadonis, asistents. Tikai četros novados sociālo pakalpojumu sniedzēji norādīja, ka novadā trūkst grupu dzīvokļa/mājas pakalpojums. Tas norāda uz pakalpojumu sniedzēju ierobežoto izpratni par iespējamo pakalpojumu klāstu.

Ērgļu novada sociālo pakalpojumu sniedzēji ir vienīgi, kas norādīja, ka vajadzētu atbalsta pakalpojumu 25 jaunām māmiņām, kurām ir garīga rakstura traucējumi.

Asistenta/pavadoņa pakalpojums, pēc programmas izstrādātāju datiem, pamatā būtu nepieciešams cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Tas norāda uz vispusīgas vajadzību izzināšanas trūkuma un vienas interešu pārstāvju grupas dominantes.

2. Invaliditātes veidu pārskatāmība un uzskaitē

Pēc sociālo dienestu datiem Vidzemes reģionā 2009.gadā bija 1723 cilvēki ar funkcionālajiem traucējumiem, bet šī informācija nav precīza, jo nav saņemti dati no visiem sociālajiem dienestiem. Savukārt LM SPSPD Sociālās palīdzības un sistēmas monitoringa nodaļas nepublicētie dati, kas ir pieejami Vidzemes reģiona alternatīvo pakalpojumu attīstības programmas 1.pielik. 2.5.tab., liecina, ka 2009. gadā Vidzemē bija 1531 cilvēki ar funkcionālajiem traucējumiem. Jāpiebilst, ka LM SPSPD dati atspoguļo tikai tos cilvēkus ar invaliditāti, kuri ir saņēmuši sociālos pabalstus un dzīvo ģimenēs. 2009. gadā ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās bija 1061 pieaugušo personu ar invaliditāti. Pēc Veselības darbības ekspertīzes ārstu valsts komisijas 2008. gada pārskata datiem, Vidzemes reģionā pirmreizējā invaliditāti piešķirta 1375 pieaugušajiem un 89 bērniem. Vērā ņemams fakts, ka Valmieras pilsētas un Gulbenes novada sociālo dienestu uzskaitē nav neviena cilvēku ar funkcionālajiem traucējumiem.

3. Esošie un plānotie pakalpojumi

Esošo situāciju Vidzemes alternatīvo sociālo pakalpojumu programmas izstrādātāji atzīst kā nepietiekamu, jo ir slikta sadarbība starp dažādiem valsts, pašvaldību un NVO sociālo pakalpojumu sniedzējiem.

Galvenās problēmas alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstībai reģionā ir valsts ilgstošās aprūpes un pašvaldību iestāžu intereses, kā arī NVO sociālo pakalpojumu sniedzēju ierobežotie resursi. *Ilgstošās aprūpes iestādes ir ieinteresētas piesaistīt klientus ar viņu finansējumu, un ne vienmēr objektīvi izvērtē klienta vajadzības un iespēju sniegt institūcijām alternatīvus pakalpojumus. Pašvaldības savukārt ir ieinteresētas pēc iespējas vairāk izmantot valsts finansētos sociālos pakalpojumus, lai mazāk būtu jātērē savi budžeta līdzekļi.*

Programmas izstrādātāji risinājumi šīm problēmām ir:

- *Alternatīva attīstība sociālo pakalpojumu sniegšanā būs iespējama tad, kad gan valsts, gan pašvaldību pakalpojumu sniedzēji sadarbosies savā starpā un piedāvās klienta vajadzībām un iespējām atbilstošākos pakalpojumus, vienlaicīgi strādājot arī pie resursu optimizācijas, piemēram, iesaistot ilgstošo aprūpes iestāžu resursus jaunu sociālo pakalpojumu ieviešanā un esošo pilnveidošanā, tuvinot pakalpojumus klienta dzīvesvietai un ģimeniskais videi.*
- *Nevalstiskās organizācijas pakalpojumu sniegšanā ir elastīgākas, labāk var adaptēties konkrētu klientu vajadzībām, kā arī nevalstiskās organizācijas labāk pārzina noteiktu mērķa grupu vajadzības. Šobrīd galvenie kavējošie faktori šādai attīstībai ir, pirmkārt, biedrību un nodibinājumu kapacitāte. Lai biedrības un nodibinājumi varētu attīstīties par kvalitatīvu sociālo pakalpojumu sniedzējiem tām nepieciešams pašvaldības atbalsts (piemēram, ar telpu nodrošinājumu),...*

Pēc Vidzemes alternatīvo sociālo pakalpojumu programmas izstrādātāju aprēķiniem, Vidzemē ir 112 valsts, pašvaldību un NVO gan reģistrēto, gan neregistrēto sociālo pakalpojumu sniedzēji. **Diemžēl nav iespējams noteikt, cik no kopskaita esošajiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem piedāvā alternatīvos sociālos pakalpojumus cilvēkiem ar funkcionālajiem traucējumiem.**

Programmas izstrādātāji uzskata, ka ir nepieciešama starpnovadu sadarbība, kas veicinātu alternatīvo sociālo pakalpojumu attīstību, kur tas ir nepieciešams un optimizētu pašvaldības līdzekļus. Kopumā reģionā darbojas 14 dienas centri, no kuriem **2 dienas centri ir cilvēkiem ar funkcionālajiem traucējumiem**, 3 ir dienas aprūpes centri bez definētas mērķgrupas.

Nākotnē **6** pašvaldības plāno veidot **dienas centru** cilvēkiem ar funkcionālajiem traucējumiem. Valmieras pilsēta sadarbībā ar citiem novadiem plāno izveidot dienas centru, kas atradīsies pilsētas centrā. Smiltenes novads vēlas izveidot „multifunkcionālā sociālās aprūpes centru”, kas būtu paredzēts gan pensijas vecuma cilvēkiem un cilvēkiem ar funkcionālajiem traucējumiem. Nav paskaidrots, kas ir „multifunkcionālais sociālās aprūpes centrs”. Viens no Kocēnu novada programmas uzdevumiem ir „*Dienas centra izveide veciem ļaudīm un personām ar īpašām vajadzībām*”. Tā ir vērtējama kā slikta tendence, jo zem viena „jumta” vēlas salikt visas mērķa grupas, neņemot vērā gan pensijas vecuma cilvēku, gan cilvēku ar funkcionālajiem traucējumiem vajadzības. Tomēr nav skaidrs vai dienas centri tiek plānoti kā aprūpes un brīvā laika pavadīšanas centri vai kā nodarbinātības pakalpojumi.

Ļoti maz plānoti nodarbinātības pakalpojumi, nav konkrēti definēti, kur un kad pakalpojumi tiks attīstīti. Tikpat vispārīgs ir asistentu un pavadzoņu pakalpojumu plānojums. Netiek plānots īsā laika uzturēšanās pakalpojums.

Zemgales plānošanas reģions.

Dokumenti:

Zemgales plānošanas reģiona attīstības programma 2008.–2014.gadam

Sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010.–2016. gadam Zemgales reģionā

1. Mērķa grupas situācijas raksturojums un vajadzību analīze.

Veicot mērķa grupas situācijas izpēti un vajadzību analīzi, tika īstenota aptauja, kur respondenti izvēlēti pēc nejaušības principa. Līdz ar to nav datu, cik no aptaujātajiem 1014 respondentiem ir bijuši cilvēki ar funkcionāliem traucējumiem.

2. Invaliditātes veidu pārskatāmība un uzskaitē

Pirmreizējās invaliditātes relatīvajai izplatībai Zemgales reģionā ir tendence pieaugt, turklāt pirmreizējās invaliditātes intensitāte nestrādājošu personu vidū ir augstāka, radot papildu spiedienu uz valsts un pašvaldību sociālajiem budžetiem. Vienlaikus var konstatēt, ka aptuveni 30–40 procenti no visiem invaliditāti ieguvušajiem ļaudīm ir saņēmuši III invaliditātes grupu un tie varētu būt atvērtāki sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem.

Netiek aprakstīts cik kopumā ir personu ar funkcionāliem traucējumiem reģionā, cik – sadalījumā pa invaliditātes grupām vai pa saslimšanām. Tāpat netiek pieminēts, cik ir bērnu ar invaliditāti, cik – pa saslimšanu grupām, pa vecuma grupām. Nav aptaujātas personu grupas ar funkcionāliem traucējumiem un nav atspoguļota šīs mērķa grupas situācija un vajadzības, viedoklis par saņemtajiem sociālajiem pakalpojumiem un vajadzībām pēc konkrētiem pakalpojumiem. Tāpat nav aptaujāti pakalpojumu sniedzēji un atspoguļots viņu skatījums par mērķa grupas vajadzībām.

Ne vienā, ne otrā apskatītajā dokumentā nav uzskaitīta dažādu funkcionālo traucējumu iespējamība, atšķirti vienas invaliditātes veidi no citiem. Tikai pie plānotajām aktivitātēm un uzdevumiem, plānotajiem pakalpojumiem parādās atšķirīgas mērķa grupas, kam varētu būt domāti konkrētie pakalpojumi. Abos dokumentos parādās personas ar kustību traucējumiem - kontekstā par vides pieejamības risināšanas iespējām. Sociālo pakalpojumu attīstības programma 2010.–2016. gadam Zemgales reģionā visos novados tiek pieminēti plānoto pakalpojumu izveidē- sociālo pakalpojumu centri, kas ir pieejami personām ar kustību traucējumiem. Sadaļā 5. Infrastruktūras un pakalpojumu attīstības redzējums reģionā, pilsētās, novados esošo pakalpojumu uzskaitē un plānoto pakalpojumu aprakstā parādās mērķa grupas ar dažādiem funkcionāliem traucējumiem, tomēr nav skaidrs ne mērķa grupu skaitliskais sastāvs, ne sadalījums pēc funkcionālo traucējumu smaguma pakāpes.

3. Esošie un plānotie pakalpojumi

Apskatot Zemgales plānošanas reģiona attīstības programmas attīstības vīziju: Zemgale – labvēlīgas dzīves vides reģions, vērtēšanas indikators un iedzīvotāju aprakstā personas ar funkcionāliem traucējumiem un iespējamie sociālie pakalpojumi netiek pieminēti vispār. Tiek minēta situācija, ka pēc 2010. gada sāks izpausties iedzīvotāju novecošanās.

Vērtējot esošo pakalpojumu klāstu cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, jāatzīmē, ka pakalpojumi galvenokārt ir pieejami reģiona lielākajās pilsētās un to apjoms ne nepietiekams, ja ņem vērā cilvēku vajadzības pēc pakalpojumiem.

No mājokļa nodrošinājuma pakalpojumiem Grupu dzīvoklis šobrīd ir pieejams 5 novados - Aknīstes novads, Dobeles novads, Jelgavas novads, Jelgavas pilsēta, Jēkabpils pilsēta, kur Aknīstē un Jelgavā pakalpojums ir pieejams tikai tiem cilvēkiem, kuri atgriežas no ilgstošas sociālās aprūpes institūcijām, bet nav pieejams tiem cilvēkiem, kuri nāk no ģimenēm. Turpmāk šo pakalpojumu plāno tās vietas, kur pakalpojums jau ir un papildus vēl tikai Salas novads, bet nav skaidrs vai pakalpojums būs pieejams arī tiem cilvēkiem, kuri nenāk no institūcijām. Esošās pusceļa mājas ir ilgstošas sociālās aprūpes institūciju struktūrvienības un pakalpojums ir pieejams tikai institūciju klientiem.

Īsa laika uzturēšanās vietas šobrīd nav pieejamas un tiek plānotas- Reģionā, Jelgavas pilsēta, Skrīveru novads. Tikai par reģionā plānoto īsa laika uzturēšanās pakalpojumu ir norādīts pakalpojuma ieviešanas laiks- 2012 gads.

Visi novadi piedāvā pakalpojumus ilgstošas sociālās rehabilitācijas un aprūpes centros bērniem un pieaugušajiem. Turpmāk reģionā tiek plānots izveidot jaunu SAC- personām ar deviantu uzvedību. Šī SAC pakalpojuma ieviešanas termiņš ir noteikts ar 2015. gadu. Šāda veida pakalpojums līdz šim nevienā novadā nav ticis plānots un ir uzskatāms par bīstamu precedentu atsevišķu cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem grupu segregācijai.

Reģionā tiek sniegti pakalpojumi 5 DAC un kā iespējami pakalpojumi tiek minēti 12 novados, nekonkretizējot pakalpojumu potenciālo mērķa grupu un ieviešanas laiku.

Specializētās darbnīcas plāno ieviest Iecavas novads, Jelgavas novads, Jelgavas pilsēta. Pašreiz šo pakalpojumu sniedz tikai Iecavas novadā. Nav minēta specializēto darbnīcu mērķa grupa.

Atbalstītā darba pakalpojumu, sociālo uzņēmumu pakalpojumu reģionā neviens nesniedz un arī turpmāk šīs programmas ietvaros neplāno sniegt. Tātad plānotie pakalpojumi galvenokārt tiks vērsti uz aprūpi un brīvā laika pavadīšanu un netiks vērsti uz nodarbinātības veicināšanu cilvēkiem ar dažāda veida funkcionāliem traucējumiem. Īpaši apdraudēti šai situācijā būs cilvēki ar garīga rakstura traucējumiem, kuriem plānotais pakalpojumu klāsts ir neliels.

Neviens no novadiem nav ieplānojis sniegt tādus pakalpojumus kā personīgais asistents, kontaktpersona, atbalsta persona vai pakalpojumus, kas saistīti ar tehnisko palīgīdzekļu piedāvāšanu, pielāgošanu personām ar funkcionāliem traucējumiem.

Virkne novadu plāno ieviest inovatīvus sociālos pakalpojumus. Bet netiek konkretizēts, kāda veida pakalpojumi tie būs, kādā laika posmā šie pakalpojumi tiks ieviesti un konkrēti kurām mērķa grupām šie pakalpojumi tiks veidoti.

Kopumā netiek norādīts konkrēts laiks pakalpojuma ieviešanai katrā novadā.

Programmā ir norādīti plānotie darbības rezultāti, kas tiks sasniegti 2017.gadā. **Kā vienīgais konkrētais pakalpojums, kura mērķa grupa varētu būt cilvēki ar funkcionāliem traucējumiem ir norādīts Atelpas brīža pakalpojums (1 visā reģionā, ar ieteicamo īstenošanas laika grafiku 2012.gads).** Tiek plānotas tādas aktivitātes kā sociālo pakalpojumu reģionālā koordinatora amata ieviešana, supervīziju nodrošināšana, sociālā darba speciālistu kapacitātes paaugstināšana, iedzīvotāju informēšana, sadarbības ar NVO veicināšana, programmas koordinācija, kas būtu uzskatāmi kā papildus pasākumi pakalpojumu attīstībai, bet nevis pamata pasākumi. Līdz ar to nav plānota būtiska programmas ietekme uz alternatīvo pakalpojumu attīstību Zemgales reģionā.

Programmā ir detalizēti analizēts sociālo darbinieku skaits un izglītības līmenis, bet nav datu par cilvēku ar dažādiem funkcionāliem traucējumiem skaitu reģionā un dalījumu pa novadiem, kas ierobežo iespējas plānot konkrētiem cilvēkiem nepieciešamos pakalpojumus.

Galvenais uzsvars tiek likts uz aprūpes mājās pakalpojumu. Tiek plānotas mobilās brigādes pakalpojums, kas neietekmēs ne cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem sociālo iekļaušanu, ne nodarbinātības veicināšanu.

Kurzemes plānošanas reģions.

1. Mērķa grupas situācijas raksturojums un vajadzību analīze.

Programmas veidotāji ir veikuši statistikas analīzi un organizējuši diskusijas ar reģionālo pakalpojumu jomas speciālistiem.

Ir veikta aptauja „Klientu apmierinātība ar sociālajiem pakalpojumiem”, kurā tika iesaistīti pakalpojumu saņēmēji, tā iztrūkstot redzējumam, kādi pakalpojumi būtu nepieciešami tiem cilvēkiem, kuri patiesībā nekādus pakalpojumus nesaņem. Ņemot vērā lielo procentu anketu, kuras ir aizpildītas ar asistentu palīdzību, vai kuras ir aizpildījuši asistenti, tas liek domāt ka ir aptaujāti ilgstošas sociālās aprūpes institūciju klienti, kuru izpratne par vietējā pašvaldībā balstītiem pakalpojumiem varēt nebūt pietiekama.

Kurzemes ar reģionā 30,89% (3706) no visiem pacientiem **psihiskām saslimšanām**, bija personas ar garīgo atpalcību. Redzams, ka programmas rakstītājiem jūk termiņi.

2. Invaliditātes veidu pārskatāmība un uzskaitē

Kurzemes plānošanas reģiona sociālo pakalpojumu attīstības programmas esošo pakalpojumu analīzē 19.lpp. minēts, ka Kurzemes reģionā iedzīvotāju skaits ir 13-15% no Latvijas iedzīvotāju kopskaita, 2009. gada sākumā - vairs tikai 301 621 iedzīvotāji. Cik, no tiem, cilvēki ar funkcionāliem traucējumiem vai invaliditāti šeit nav minēts.

2009.gadā invaliditātes pensiju Kurzemes reģionā saņēma 9886 personas.

Kā atsevišķa mērķa grupa izdalīti Invalīdi – bezdarbnieki kopumā - 1085 cilvēki.

Uzsvērts, ka skolēnu skaits, kuri mācās speciālās izglītības iestādēs, 2010.gadā ir palielinājies, kas saistīta ar skolēnu skaitu attiecīgajā vecumā, kā arī klašu skaita palielināšanos speciālās izglītības iestādēs.

Pēc VSAA sniegtās informācijas, 2010.gada sākumā pabalstu transporta izdevumu kompensēšanai personām ar invaliditāti, kam ir apgrūtināta pārvietošanās, ir saņēmuši 130 bērni invalīdi un 1793 pieaugušas personas ar invaliditāti, kas varētu daļēji atspoguļot cilvēku ar kustību traucējumiem skaitu Kurzemes plānošanas reģionā.

Ir veikta analīze pa invaliditātes līmeņiem un cik kurā pašvaldībā nevis pa traucējumu veidiem, līdz ar to nav iespējams veikt precīzu pakalpojumu plānošanu.

Vislielākais bērnu invalīdu skaits Kurzemes reģionā ir vecumā no 13-17 gadiem, kas liecina par to, ka nepieciešams attīstīt sociālos pakalpojumus pieaugušām personām ar invaliditāti.

Personu skaits ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem Kurzemes reģionā 2009.gadā (11999). Kurzemes reģionā 30,89% (3706) no visiem pacientiem ar psihiskām saslimšanām, bija personas ar garīgo atpalcību – šeit ir terminu sajaukums, līdz ar to nav skaidri nodalāmas grupas.

3. Esošie un plānotie pakalpojumi

Pašvaldību nodrošināto sociālo pakalpojumu vidū Kurzemes plānošanas reģionā visvairāk ir ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi, taču sociālie pakalpojumi ir arī vieni no visbiežāk pirktajiem. Nākamie pirkstākie sociālie pakalpojumi ir ilgstoša sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija bērniem, patversmes vai naktspatversmes, dienas aprūpes centra un krīzes centra sociālie pakalpojumi.

Kurzemes reģionā šobrīd cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem pieejamie pakalpojumi:

- 1 servisa dzīvoklis;
- 1 grupu māja,
- 1 kopienas veida grupu māja;
- 4 dienas centri.

Nav atbalstītā darba pakalpojumu, nav specializēto darbnīcu pakalpojuma, utt.

2009.gadā, pašvaldību **sociālie dienesti visvairāk pirkuši ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus pieaugušajiem un bērniem**. Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšana **vienai pieaugušai personai mēnesī izmaksā sākot no 200 līdz 600 latiem**.

Kurzemes reģionā **nav pietiekams** arī tādu alternatīvo sociālo pakalpojumu piedāvājums, kā **pusceļa māja un grupu māja** (dzīvoklis), jo klientu, kam sociālais pakalpojums ir nepieciešams, ir vairāk, nekā sociālo pakalpojumu sniedzējs var nodrošināt. Ja grupu mājā (dzīvoklī) klientu sagatavo patstāvīgai dzīvei, tad ne reti pēc šī sociālā pakalpojuma saņemšanas, klientam **trūkst atbalsta patstāvīgas dzīves uzsākšanai** (vide, kurā klientam nav vēlams atgriezties, dzīvojamās platības trūkums u.c.) un pastāv risks atgriezties ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā pieaugušām personām. **Tik pat nozīmīga ir arī darba vietu radīšana grupu mājas (dzīvokļa) klientiem**, jo ar invaliditātes pensiju, klienti nespēj segt ikdienas izdevumus, tādējādi kļūstot atkarīgi no pašvaldības sniegtās sociālās palīdzības. **Trūkst arī tādu sociālo pakalpojumu, kā specializētās darbnīcas**, piedāvājuma.

Plānots līdz 2018.gadam attīstīt Dienas centru pakalpojumus 10 pašvaldībās (nav definēta mērķa grupa, tātad nav zināms cik no tiem būs cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem un vai vispār kāds no šiem dienas centriem ir plānots cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem).

9 pašvaldībās plānots attīstīt grupu mājas pakalpojumu, 7 pašvaldībās specializēto darbnīcu pakalpojumu (nav minēta mērķa grupa). Asistentu pakalpojums plānots 8 pašvaldībās.

Programmā ir definēti nepieciešamie uzlabojumi pakalpojumu izveides jomā, kas ir balstīti uz statistikas datiem un speciālistu viedokļiem, bet nav ņemtas vērā potenciālo pakalpojumu saņēmēju vēlmes un vajadzības.

Ir pievienoti metodiskie ieteikumi sociālajiem dienestiem un sociālo pakalpojumu sniedzējiem.

Kurzemes reģiona attīstības stratēģija. 2 projekts, 2004.

Uzsver, ka Sabiedrības riska grupu (invalidu, pirmspensijas vecuma iedzīvotāju u.c.) atstumtība un ar to saistītās problēmas skar plašas sabiedrības grupas, un problēmas risinājums ir atkarīgs no daudzu institūciju sadarbības, tādēļ liela nozīme veiksmīgai politikas izstrādei un īstenošanai ir starpsektoru un starpinstitūciju sadarbībai, iesaistot arī nevalstisko sektoru.

Nomales pazīmju matricā kā vājā puse ir iezīmēta – zemas sociālo pakalpojumu nodrošināšanas iespējas.

Kā līdzsvarotas attīstības viens no galvenajiem mērķiem ir minēts sociālās saliedētības un sociālo iespēju uzlabošana visiem – vienādas iespējas visiem.

Reģionālās attīstības un telpiskās plānošanas politikai jābūt līdzsvarotai un jāintegrē sabiedrības atšķirīgie mērķi un prasības. Ir būtiski svarīgi, lai politika, kas attiecas uz nodarbinātību, infrastruktūru, mājokli un investīcijām, tiktu pamatā noteikta saskaņā ar ilgtspējīgas attīstības līdzsvarotības principiem. **Tātad tas būtu jāattiecina arī uz cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, kaut arī šī mērķa grupa nav tieši izdalīta.**

Minēts, ka darba tirgus jautājumu risināšanā īpaša uzmanība ir jāpievērš cilvēku ar invaliditāti nodarbināšanai. Kā viens no mērķiem ir definēts – veicināt sociālo iekļaušanos un nodarbinātību, izveidojot un attīstot sociālo pakalpojumu centrus.

Ir minēta nepieciešamība uzlabot pieejamību kvalitatīvam mājoklim, bet nav izdalīta kā mērķa grupa cilvēki ar funkcionāliem traucējumiem.

Attīstības stratēģijā nekas nav minēts par alternatīvajiem sociālajiem pakalpojumiem.